

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק ז

(ז) ויקרא וגו' חזק ואמץ. הדרישה המופנית אל העם "חזקו ואמצו" מוסבה על פי ההקשר לחוזק ולאומץ במלחמה עם יושבי הארץ. כנגד זה הפנייה ליהושע "חזק ואמץ" כוללת את כל תפקידו כמנהיג העם. כך פעמים אחדות (יהושע א, ו - ז וט): "חזק ואמץ כי אתה תנחיל" וגו', "רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל - התורה" וגו', "הלא צויתך חזק ואמץ"; וחכמים ביארו במסכת ברכות לב ע"ב: "חזק בתורה ואמץ במעשים טובים"; היה חזק בהכרת תפקידך מתוך התורה, היה אמיץ בהתגברות על כל המכשולים בקיומם. להיות חזק בעקרון, אמיץ בביצועו - אלו הן הדרישות הראשונות המופנות אל המנהיג.

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק י

מצוה זו של קריאת התורה לא באה להביא את העם לידי ידיעת התורה, שהרי מצות לימוד תורה מוטלת על כל איש בכל יום בחוג ביתו הרגיל, ועל כך נאמר: "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" וגו' (לעיל ו, ז), "ולמדתם אתם את - בניכם לדבר בם" (לעיל יא, יט); אלא זו היא מצוה החורגת מהשיגרה הרגילה, החוזרת אחת לשבע שנים והמבקשת להשיג מטרה מיוחדת. היא נוהגת "במעד": בזמן הקורא לכל נפש יהודית להתאחד עם ה'; ב"שנת השמיטה": בתחילת תקופת החקלאות והמשא והמתן, שהופסקה על ידי שנת השמיטה; "בחג הסכות": בחג המאחד את חוגי האומה על ידי זכרון תקופת המדבר, כאשר לא חקלאות ומשא ומתן אלא חסד הפלאים של ה' קיים את כולם על נשיהם וטפם והגן עליהם בענני הכבוד והנהיג אותם במדבר; ומצוות החג מכינות עתה את העם לחיי החקלאות והמשא והמתן: **בבוא כל - ישראל וגו'**: ועתה כל עם ה' שמע לקול קריאת ה' ובא אל המקום שנבנה בו המקדש - לא לה' הנמצא לדורשיו בכל מקום, אלא לעירבון של נוכחות ה' בעם, לעדות תורתו; וכבר בא כל אחד עם עולת ראייתו ונראה את - פני ה' במקום מקדש תורתו: **תקרא**: מיד במוצאי היום הראשון של הראייה תקרא האומה מתוך התורה הזאת, על ידי נציגה העליון, בפני כל העם שהתאסף שם. כך היא תכריז תמיד מחדש, עם תחילת כל תקופת חקלאות ומלאכה, שרק הדרך אל התורה היא הדרך המובילה אל ה', שהברית עם ה' היא הברית עם תורתו, שהתורה היא התנאי לאחדות האומה ולהגנת ה' עליה, שהאומה המופקדת על משמרת עדות התורה היא העריבה לאמיתותה ולמקורה האלוהי של התורה:

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק יב

למען ישמעו. באסיפה כללית של האומה הם שמעו על מקורה האלוהי של התורה ועל ההתחייבות לקיים אותה; האומה עצמה ערבה לכך והיא מכריזה על כך תמיד מחדש על ידי נציגה העליון. תודעה זו, שחזרה ונתחדשה באסיפת הכלל, תביא לידי כך שהם ילמדו: ההתקדמות המתמדת בלימוד התורה תהיה להם משימה נעלה; ויראו וגו': שני אלה, מצות הקהל שנתקיימה כאן ומצות "ילמדו" שתתקיים בבית, יביאו אותם לידי יראת ה' שסופה שמירת כל התורה, שהרי במעמד גדול של קיבוץ כל העם נתחדשה בלבם ההכרה שאל אחד הוא אלהי כולם והוא מנהיג גורלם ומדריך מעשיהם, והכרה זו תגביר את יראת ה' שבלבם ותכוון אותה למגמה אחת: ושמרו לעשות את - כל דברי התורה הזאת. אותה שמירה לעשות את כל דברי התורה היא מטרת השיא של כל המעשים שהתורה מצוה על עריכתם. על יחס הנשים ללימוד התורה ראה פי' לעיל יא, יט.

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק יג

(יג) ובניהם וגו'. הילדים עדיין לא הגיעו לכלל דעת, והדברים שהם שומעים מדברי התורה לא יביאו אותם לידי לימוד התורה וקיומה; אולם כאשר ישמעו את דברי התורה יחד עם הוריהם באסיפת העם הגדולה, הרי עצם המעמד הזה יטביע את רישומו על נפש הילד: הם יראו את ההמון הרב המקשיב ביראת כבוד, וכך יגיעו לכלל יראת ה'. אצלם שמיעה, לימוד ויראה אינם שלושה עניינים נפרדים אלא ישמעו ולמדו ליראה: על ידי עצם השמיעה הם ילמדו יראת ה', אולם עדיין הם רחוקים משמירה ועשייה.

לדעת מהרש"א בחידושי אגדות לחגיגה ג ע"א הרי ובניהם אשר לא - ידעו הנזכרים כאן הם קטנים שהגיעו לחינוך: ילדים המסוגלים להבין דברי תורה, אך עדיין אינם בשלים להתחייב בקיומה, ומשום כך הזכיר הכתוב כאן לימוד ויראה ולא שמירה לעשות. ואילו "הטף" הנזכר בפסוק הקודם כולל גם ילדים בגיל צעיר יותר, ומשום כך שאלו בחגיגה שם: "טף למה באין", והשיבו: "ליתן שכר למביאייהן". אצל ילדים קטנים כל כך הזכות העיקרית היא של המבוגרים המביאים אותם, שהרי הם נקהלים לפני ה' עם היקר להם מכל, והם מתאספים מסביב לתורה שעתידיהם הם לרכוש לה את לב בניהם כדי שהתורה לא תשתכח מישראל. במסכת סופרים יח, ו הוסיפו אל "כדי ליתן שכר למביאייהן" את הנימוק: "והן לקבל שכר"; ההשתתפות באסיפה הגדולה של התורה תשפיע לטובה גם על לב הקטנים ורישומו יהיה ניכר בחייהם לאחר מכן. ראה את פירוש "נחלת יעקב" שם.

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק יז

(יז - יח) וחרה וגו' ועזבתים: אעזוב אותם לעצמם; והסתרת וגו': אסיר מהם את השגחתי המיוחדת; והיה לאכל: מאליו הוא יימסר בידי העמים האחרים ויהיה להם לשלל. אובדנו המדיני של ישראל הוא תוצאה טבעית של חולשת העם, שנעזב ונמסר לרשות עצמו. קיומו והצלחתו ההיסטורית של ישראל הם מלאכת כח הפלאים של ה':

ואמר ביום ההוא וגו' אין אלהי בקרבי - השוה לעיל ז, כא: "לא תערץ מפניהם כי - ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא". אין הוא אומר: "הלא על אשר עזבתי אלהי ועל אשר את הרע בעיני עשיתי" אלא: על כי - אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. הוא תולה את אסונו בשינוי דרכי ה' ולא בשינוי דרכי עצמו. למרות חטאותיו עודנו סבור שהוא זכאי לקרוא לה' "אלהיו", וה' שהבטיח לו הגנה וסיוע כנגד הגויים שוב איננו מקיים את הבטחתו ואיננו נוהג עמו כ"אלהיו", ואלמלא כן לא היו צרות אלה פוגעות בו. כסבור הוא שהוא זכאי להאשים את ה' והוא שוכח להאשים את עצמו; הוא שוכח לחזור אל הסיבות שבגללן ה' איננו מתגלה עוד כ"אלהיו", הוא שוכח -:

ואנכי הסתר אסתיר פני וגו': הוא שוכח שה' הסיר ממנו את השגחתו המיוחדת משום שהרע את מעשיו ופנה אל האליליות: על כל - הרעה אשר עשה כי פנה אל - אלהים אחרים! הוא עזב את ה' משום כך עזבו ה'. ה' הוא אלהי ישראל רק כל עוד ישראל הוא עם ה', וכעם ה' הוא חייב להשתעבד רק לה' לבדו בכל הווייתו ורצונו על ידי עשיית רצונו. אותו יחס מיוחד של ה' אליו דורש - יותר מאשר בכל חוג אנושי עלי אדמות - את התמסרותו המיוחדת הגמורה אל ה' בציות ובנאמנות (השוה את האמור בפ' שמות לג, ה). התלונה כולה היא טעות. ה' הוא "בקרבו" ולעולם לא יבטל את יחסו המיוחד לישראל. אולם דוקא מפני שה' "בקרבו" הוא לא יוותר לו על חטא אלא ישלח לו צרות כעונש על חטאיו. ובחטאים אלה ירד ישראל רק מן הרמה הנדרשת ממנו על פי יחסו המיוחד אל ה', אך לא ירד מן הרמה המוסרית של שאר העמים: "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על - כן אפקד עליכם את כל - עונתיכם" (עמוס ג, ב).

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק יט

(יט) ועתה וגו'. היה זה רצונו של ה' שתהיה תמיד תשובה מזומנת לישראל על תלונתו, וכאשר תמצאנה אותו רעות רבות וצרות והוא יחוש בחסרון ההנהגה המיוחדת המגינה של ה' ופיו יביע את דברי התלונה: "הלא על כי - אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה" - אל תחסר תשובת ה' שתחזיר אותו לסיבה האמיתית של אסונו. ולשם כך כתבו לכם את - השירה הזאת, וכל אימת שיטיחו את תלונתם כלפי ה', תעמוד השירה כעד לה' ותשיב בתלונתו הנגדית של ה': למען תהיה - לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. כל אותה שירה איננה אלא תשובה לתלונה הבוקעת ועולה מימי הייסורים: "הלא על כי - אין אלהי בקרבי" וגו'.

נאמר כאן שתכלית כתיבת השירה היא "למען תהיה - לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", ובמסכת נדרים לח ע"א למדו מכאן שמצות "כתבו לכם את - השירה הזאת" איננה דנה רק בעצם השירה, אלא היא מורה לכתוב את כל התורה כולה שהשירה חותמת את דבריה; שכן, כביאור הר"ן שם, "ואי שירה לבדה קאמר, מאי סהדותא איכא". השירה רק מביאה לידי התודעה הכללית שמילוי התפקיד שניתן לנו מאת ה' קובע את גורלנו לטוב ולמוטב, אולם עצם התפקיד הזה נלמד רק על ידי ידיעת כל התורה כולה. ואכן האמור כאן ביחס לשירה אמור בפסוק כו על כל ספר התורה: "לקח את ספר התורה הזה וגו' והיה - שם בך לעד"

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק כ

ואכל ושבע ודשן מגלה גם את הגורמים שיביאו לידי הבגידה למרות התורה והשירה, ונמצא שיש בכח התורה והשירה לרפא את שבר הבגידה, אך אין בכוחן למנוע אותה. סיבת הבגידה היא: השפע החומרי הבא מרוב טובה. המשטר הרוחני והמוסרי שהתורה מקדשת בו גם את הגופניות החושניות של האדם איננו לטעמה של החושניות העולה כפורחת מרוב שפע. עריבה עליה האליליות, התרת הרסן של פולחן אלילי המַאֲלִיָּה את החושניות, ולעומתה ניטל ערכו של אושר החיים הנמצא בברית עם ה' (ונאצוני - ראה במדבר יד, יא ופי' שם); וכך יפרו את ברית ה'. אותו "ואכל ושבע ודשן ופנה" מתאר את אבן הנגף שהכשיל פעמים רבות את נאמנות ישראל ועל ידי כך את אושרו. שהרי זה הוא התפקיד המוטל על ישראל: עליו להיות נאמן לה' ולתורתו בשמחה ובטוב לבב ומרוב כל, אולם מילוי התפקיד הזה עודנו גם היום חזון לעתיד, וחזון זה עתיד להתגשם כאשר נהיה בשלים לגאולתנו האחרונה. אז ישכון האושר באהלנו בלי לסכן את נאמנותנו לה' ולתורתו, ומחיק הברכה והשפע רק תעלה הגשמה מלאה עוד יותר של התפקידים שהוצבו לנו על ידי תורת ה', שהרי שום הגבלה לא תעכב או תצמצם את מילוי תפקידינו. משום כך אנחנו מוצאים לעיל ל, ח - י, בפרשת הגאולה האחרונה: אחרי שתיאר הכתוב את שפע הברכה (פסוק ט) שישב בעקבות תשובתנו לתורה (פסוק ח), הרי הוא חוזר ומזכיר את התשובה לתורה שתתקיים במידה שלמה עוד יותר (פסוק י). תהיה זו תשובה ששובו של האושר לא יסכן אותה, אלא יביא אותה לידי התפתחות נצחית ושלמה:

והיה כי - תמצאן אתו. כתוצאה מבגידתו יפגעו בו ייסורים רבים, המַצְרִים את הנפש הרחבה, ומחזירים אותה לעצמה (הן זה הוא הפירוש המילולי של וצרות, שכן על פי הטעמים "וצרות" בפסוק זה הוא שם תואר); ואז תבוא התורה הנישאת על כנפי השירה ותפעל את פעולתה בעם, ובהשפעת השירה הזאת לא יאשים את "אלהיו" על גורלו אלא תוכן השירה הזאת יאשים אותו בשם ה', יחזיר אותו להערכה נכונה של גורלו וכתוצאה מכך ישוב אל ה' ואל חובתו:

כי לא תשכח מפי זרעו. המאמר "ואכל ושבע ודשן ופנה אל - אלהים אחרים" גילה את הצללים שבהופעתו ההיסטורית של ישראל ואת אבן הנגף של אושרו הלאומי, ואילו מלים אלה "כי לא תשכח מפי זרעו" חושפות את הסוד של קיומו ההיסטורי הנצחי ושל מילוי שליחותו לעתיד לבוא. אפילו הגיע בנפילתו לדיוטה התחתונה והרחיק לכת בתעייתו, נכס אחד יישאר עמו בכל תהפוכות גורלו והוא ילווה אותו בדרכים האפלות של ייסוריו; נכס זה הוא התורה. ואפילו יפנה עורף לכל התורה כולה, תישאר לו שירת התורה, בה ימצא את דבר ה' המעיד בפניו על ייעודו ועל תפקידו והמבאר לו על פיהם את פשר גורלו. ניצוץ רוחני אלוהי זה לא יאבד מלבו לעד, ודי יהיה בו כדי להחזיר את רוח העם אל התורה תמיד ולהלהיב את הנפשות ללקחה ולתפקידה. כך תישמר עירנות נשמת החיים שלא תניח לעם זה למוות, תחזק אותו מול כל לחץ חיצוני ותשמור בכל צרותיו על מבטו הצלול ועל רוחו הטובה, על לבו החם ועל ידו הפתוחה - והרי אלו הן התכונות שקיימו אותו לאורך ימים למען ימלא את תפקידו ההיסטורי על פי שליחותו המיוחדת במינה. "כי לא תשכח מפי זרעו" - הרי כאן הבטחה שישראל לא יגיע לעולם לידי שכחה גמורה של ייעודו ושל שליחותו ועד סוף כל הדורות הוא יהיה "עם הספר", העם הנושא את כתבי הקודש, ויישאר בו עיקרון רוחני אלוהי שממנו תצא לפועל תחייתו הרוחנית.

רש"ר הירש דברים פרק לא פסוק כ

נעיין עתה בתוכן הדברים הפותחים בפסוק טז והמסירים את הלוט מעתידו הקרוב והרחוק של ישראל, ונראה שהרמז לתחיית המתים (ראה פ' פסוק טז) הכלול בדברי הפתיחה האלה קשור בקשר עמוק לתוכן הזה. מותו הגופני של אדם יחיד איננו מוות נצחי; נראים הדברים כאילו הגוף מת ולא יקום עולמית, אולם נשאר ממנו דבר שאיננו נמסר לתהליך הבלייה והרקבון איננו שולט וקול ה' העתיד להישמע יחולל ממנו את פלא התחייה. כן הדבר גם בעם ישראל: כל דרכי שאול שהוא עובר בהן מוליכים רק למראית עין למוותו הנצחי בין העמים. "אני ישנה ולבי ער" (שיר השירים ה, ב). נראים הדברים כאילו הוא ישן שנת מוות, אולם לבו נשאר ער. אפילו התפורר לחלקיקים והתפזר בכל קצות הארץ, ואפילו נתלש באורח זמני מייעודו הנעלה, הרי יסוד רוחני אחד לא יאבד ממנו לעולם אשר "לא תשכח מפי זרעו": "ספר הספרים" יישאר קניינו הנצחי והרוח המדברת אליו מן הספר הזה תהיה לו לשירת נדודים בתחנות נדודיו: "זמירות היו - לי חקיק בבית מגורי" (תהלים קיט, נד). היא תהיה לו שירת לילה בלילות ייסורי גלותו: "ובלילה שירה עמי" (שם מב, ט); עד יבוא היום ובכח שירתה היא תעורר את כל הלבבות הרדומים, תחיה את כל הנפשות הגוועות ותחזיר אותם לאמת הישנה באומץ חיים רענן, ומקבר העבר יקום "עם הספר" ויחדש את נעוריו כקדם: